

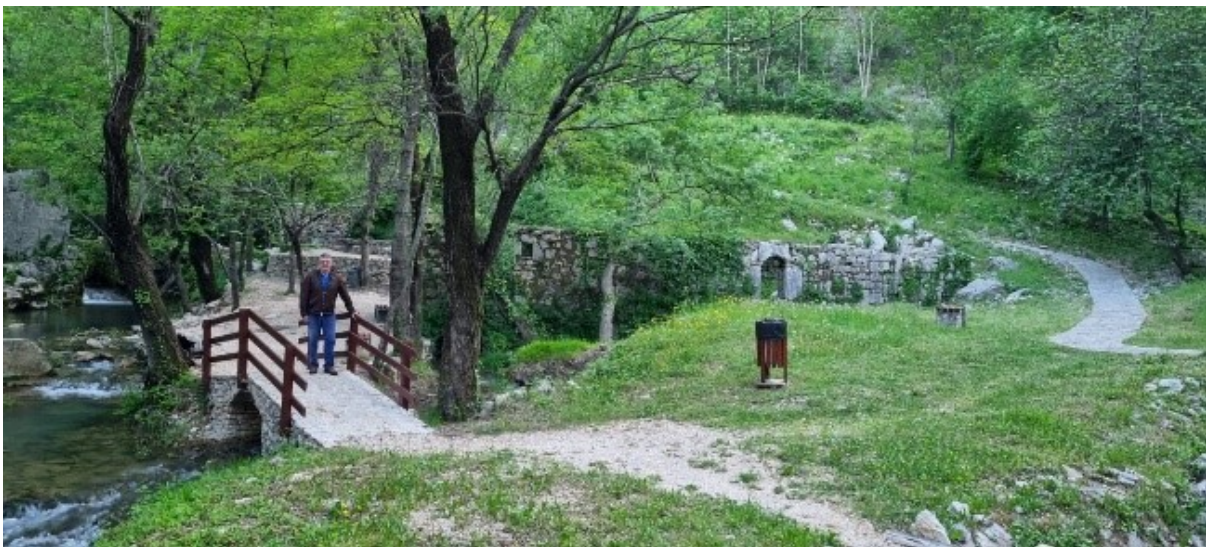
Razgovarao
Gordan K. Čampar

Gradac, Posušje, Zagreb i sijaset destinacija, možda ih jednom riječju mogu nazvati svijet ili zemljina kugla, staze su kojima je pružao korake nježni dječak s kamenitih strana kraj mora, s velikim naramkom snova na nejakim ramenima i željom da postane neko, usput sačuva tog dječaka u sebi unatoč zanatu kojim se bavio.

VESELKO GRUBIŠIĆ

IZMEĐU DOMA I PEČALBE

Svojih prvih koraka i dana bez briga naš sagovornik se prisjeća sjetnog izraza lica...

Moji su starinom bili mlinari, moj pradjed Cvitan gotovo 60 godina bio je mlinar. Tako je svog sina (djedova brata) poslao prije točno 100 godina na studij medicine. Naša Grubišića mlinica (vodenica) na izvoru je rijeke Tihaljine (Peć Mlini) kažu od 1612. godine. Kad je moj pradjed bio mladi mlinar, imali su šest mlina i dvije stupe za sukno. Tata je pak bio seoski šnajder. Mi smo od malena znali da smo 'plave krvi', ali to se nije smjelo spominjati. Drugi dio mojih Grubišića ostade u Makarskom primorju gdje su bili *conti* i kneževi Makarskog primorja.

Zamisli, dragi Gordane, kasne šezdesete. Nas više od 20 ima samo jednu kožnu nogometnu loptu i par gumenih. Sva je pohabana, dobili smo je od onih velikih koji su prevalili petnaestu i konačno skupili za kolektivnu kožnu šarenku. Imamo bajlage, gumeno ljepilo, fleku i turpijicu za krpanje

loptinog šlaufa kad je kakav trn ili čivija probode. Imamo i pumpu. Nakon krpanja šlaufa zalijepljenom flekom, zdrav komad stare gume od bicikla podlažemo između šlaufa i kože ili šlaufa i proparane gume od bicikla pa kao da na njima imamo jednu izbočinu koju zovemo bajlag. Oboje posluže neko vrijeme dok se ne kupi nova guma za bicikl, a Bog zna kad će pristići nova lopta. Ako si napunio desetku i ne znaš sam zakrpati šlauf od lopte, ne čini se da je s tobom sve u redu. Desetogodišnjaci se penju, naravno bez znanja roditelja, na električne stupove i vješaju žarulje (sijalice) iz čijih grla vire po dvije žice, srećom izolirane, a od onog dijela koji nije izoliran na zemlji se naprave kukice. Jednu žicu vješaju na fazu, drugu na nulu kako bi na velikoj livadi mogli odigrati ponoćnu utakmicu, a nitko ih neće vidjeti jer stari već spavaju. Gdje nema stupova, tu se spajaju dvoje velike ljestve s istim ciljem. Dogovor bi pao da se svi moraju izvući iz kreveta pola sata prije ponoći. Zamisli desetogodišnje jahače konja koji se utrkuju, a važno je u galopu poskočiti i uhvatiti se za

onu hrastovu granu koja se nadvila nad livadu, a konja pustiti da sam nastavi trčati. Kako je u selu gdje sam rođen nekada bio veliki rimski grad, ja sam odmalena proučavao neke njegove ostatke, dok su se neki valjali po tuđem žitu. I danas me impresionira jedna tvrđava na Gradini (sada je zarasla i staza do nje) u kojoj je jedna prostorija velika 52 sa 74 metara, a zidovi debeli metar i pol. Toliko je zemlje kroz skoro dva tisućljeća u nju naplilo da je to sada jedna ograđena livada na kojoj smo također znali igrati nogomet. Jedan susjed, za kojeg rekoše da mu je pamet ishlapila od prevelikog čitanja pa se nesvršenih studija vratio na selo, povede me do neke štale, pa mi u najvećem povjerenju gotovo šaptom priopći: „Od tebe će biti nešto veliko, pa zapamti! Ovaj naš Gradac je velika stvar, onakvu veliku prostoriju bez pregrada ima samo Rim, Lutetia (Pariz)...“, spomenu još neki grad, „i naše malo selo Gradac.“ Pomislio sam i ja da mu je od velikog učenja stvarno pamet ishlapila. Kako sam već kao četverogodišnjak pisao i čitao, volio sam i kišu jer sam tada mogao nesmetano čitati, a za lijepa vremena uvijek se pronalazi neki posao, pa taman cjepanice premještali s jedne hrpe na drugu. Udovicama, invalidima i starima pomagalo se iz običaja, tu nitko nije postavljao pitanje njihova osobnog karaktera.

Gimnazijskih dana u Posušju...

U zadnjem razredu osnovne škole nas najbolje đake odvedoše u posjet Vojnoj gimnaziji u Mostaru da razmislimo o zvanju vojnog pilota. Kako je Pižon, tada već jako poznati nogometaš, dolje tada služio vojni rok, dovedoše ga pred nas kao atrakciju. Jedan susjed koji je već bio u franjevačkoj gimnaziji poslao mi je pismo da je i tamo besplatno i dobro školovanje te da je svećenički poziv jako dobar. Reče da se uče hebrejski, starogrčki i latinski te još dva svjetska strana jezika. Kaže da možeš navečer uz besplatne instrukcije vježbati klavir. Te sam godine kao petnaestogodišnjak išao na stadion u Mostar,

na koncert Bijelog dugmeta. Kako me nije interesirao vojni poziv, a već sam imao „grešne misli“, odlučio sam se za civilnu gimnaziju u Posušju, posebice i stoga što se u Republici Hrvatskoj te godine uvodilo usmjereno obrazovanje. O političkim razmiricama najbolje govori činjenica da je ta moja gimnazija u prvih deset godina postojanja tri puta mijenjala ime. Bez obzira na to, mladost je nosila svoje, prve ljubavi, igre, zabave, kafići, kupovanje cigareta..., počeci pušenja kojih se kasnije bilo teško odvikavati. Kako sam bio predsjednik razreda, a usto pravdoljubiv, znalo se dogoditi da sam imao ozbiljne rasprave s profesorima. Danas na to gledam kao na dobre retoričke vježbe za moje dugogodišnje diplomatsko zanimanje.

O danima kada su se donosile odluke, kuda i kako, utoliti neodoljivu glad za naukom...

Moja zadnja godina gimnazije bila je 1980. Bila je to godina kad je umro Tito. Mi smo već dok je on bio u bolnici (ili možda čak prije) doznali da ćemo prvo na služenje vojnog roka pa onda na fakultet. Kako je pradjedov bratić bio poznati svećenik (tada već davno preminuo), a djedov brat glasoviti liječnik, tada već u Zagrebu i pri kraju života, bilo je najnormalnije da studiram medicinu ili teologiju. Da nije bilo komunizma, ja bih zasigurno studirao pravo, ali kako sam bio tako retorički nadaren i pravdoljubiv, sugerirano mi je da se pravu ne primičem jer nije bilo dobro biti ispred vremena i tražiti opću pravdu, napose hrvatsku pravicu. Na koncu sam upisao kemijsko tehnološko inženjerstvo (kombinacija kemije, strojarstava i elektrotehnike), a kada izvodite vježbe u istom laboratoriju u kojem je kao docent radio i naš nobelovac Vladimir Prelog, osjećate se ponosno. Uostalom, kad studirate na Sveučilištu u Zagrebu, koje je osnovano 1669. godine, svjesni ste koliko se tu znanja prenosi iz generacije na generaciju. Međutim, ljubav prema književnosti nikada nije prestajala. Uvijek sam pratio tri književna časopisa. Tog ljeta, prije vojske, radio sam u Njemačkoj. Kako je moj tata odrastao u Slavoniji, u Sesvetama blizu Požege, mi smo imali malo drukčiji odgoj od naših susjeda. Primjerice, mi smo prali ruke tako da smo ih sapunali dugo i trljali baš kako su nas učili sada u ovoj pandemiji. Tatu je odgojio jedan svećenik čija je obitelj stotinjak godina ranije došla iz Češke. U Zagrebu, tijekom studija, kolege bi me ponekad zadirkivali: „Jesi ponovno gledao operu, imaš li stalni boravak u HNK ili Gavelli...?“ Ponekad sam propustio neki dobar komad jer nisam imao dovoljno novca za ulaznicu. Ukratko, iako sam fakultet završio u roku i bio predsjednik godine, živio sam raskalašenim životom, moglo bi se reći sto na sat, na što ne bih nikako trebao biti ponosan s današnje točke gledišta. Rock & roll, jazz, naše šansone, bile su uvijek oko

nas. Žene su me iz nekih, meni nepoznatih razloga, voljele... Mislim da sam se od tada jako popravio! Samo neka tako i ostane!

Prvi izbor poslije studija je bila nauka...

Kao i sada i tada su inženjeri, još tijekom studija, dobivali posao, pa sam nakon obrane diplomskog imao samo 10 dana odmora. INA-OKI bila je izvrsna, tehnološki visoko napredna, kako se to tada zvalo, radna organizacija. Na tom jednom postrojenju poslovođa je bio jedan divan Crnogorac Đorđije Vukelić. Čuo sam da je nedavno preminuo. Volio bih da sam doznao na vrijeme, barem bih pokušao otići na njegov pogreb. Tada je bivša država išla iz krize u krizu, teško je više bilo dobiti stan, na listi iz 1987. godine za dobivanje stana bio sam na redu tek u 2021. godine, a kadrovski stan nisam htio uzeti jer su ljudi sa po četvero djece već čekali stan i po 18 godina. Početkom mjeseca morali smo brzo na crnom tržištu kupiti njemačke marke i razmijeniti cijelu plaću pa onda pomalo razmjenjivati te iste marke i trošiti kako bi dotekla do kraja mjeseca, inače bi inflacija pojela barem trećinu plaće. Stambeni krediti bili su jako nepovoljni, morao si imati 20 tisuća njemačkih maraka, predati ih banci, da bi ti oni dodijelili 60 tisuća maraka. Dobar dio mojih kolega inženjera, možda i stoga što su naše inženjerske diplome bile priznate na Zapadu, podnijeli su molbe za odlazak. Korupcija je bila na svakom mjestu, ljudi su iz firmi krali čak i toaletni papir. Bilo je to vrijeme plavih koverti čak i za odlazak u bolnicu. Smatrao sam da je jednopartijski sustav loš i to sam iskazivao. Jako me je smetala nesloboda. Jedan liječnik iz Švicarske (svoj pripravnički staž odradio je kod djedova brata dr. Jure Grubišića) pomagao mi je da dođem u Sandos. Kako je u Sandosu izbio ogromni požar i na stotine njihovih inženjera ostalo je bez posla, ostavio sam se razmišljanja o Švicarskoj, orijentirao sam se na Australiju i 1988. otišao u Sydney. Oni su tražili inženjere. U Institutu sam se bavio znanošću baš u području alternativnih goriva. Bio sam jako

posvećen poslu, duboko fokusiran, provodeći duge sate u laboratoriju pa sam uspijeva postizati izvrsne rezultate. Moji nadređeni počeli su me zvati „mladim genijalcem“. Bilo mi je to malo i smiješno jer da su moji mladi kolege bili jednako fokusirani i da su provodili tako duge sate na poslu, bili bi zasigurno još uspješniji od mene jer jamčim da su njih nekoliko baš bili pametniji od mene.

Onda je moj hrvatski narod 1991. godine ovdje zadesila teška sudbina. Morao sam pomagati rodbinu, kumove. I 100 dolara poslanih tada je značilo jako puno. Lobirao sam za međunarodno priznanje Hrvatske, sudjelovao u prikupljanju humanitarne pomoći, lijekova. Za Božić 1991. pri Vladi Republike Hrvatske bilo je registrirano oko 511 tisuća izbjeglica. Izbijanjem rata u BiH u jednom momentu u Hrvatskoj je bilo više od milijun izbjeglica. Vodio sam fond putem kojeg je hrvatska zajednica osigurala prostor za Generalni konzulat u Sydneyju...

Pitamo ga je li se diplomatija nalazila među onim dječaćkimi snovima i kako je to sve krenulo...

Nikada mi u mladim danima diplomacija nije padala na pamet. Tad mi se to činila profesija nekih dokoličara. Vjerujte mi, ima i takvih. Upravo će takvi upotrijebiti onu krilaticu „diplomacija robijo“. Međutim, kada je Hrvatska međunarodno priznata, mnogi su mi govorili da me vide kao diplomata te da bih se trebao prijaviti u hrvatsku diplomaciju. U Hrvatsku je došlo oko dvadeset diplomata iz bivše jugoslavenske diplomacije. Njih oko polovica bili su izvrsni i puno su nam pomogli. Diplomati obnovljenih država moraju raditi dvostruko. Ja sam se pak morao prekvalificirati. Morao sam studirati nacionalnu sigurnost, magistrirati međunarodne odnose, diplomatsku akademiju te usput pročitati blizu tisuću naslova iz područja međunarodnih odnosa, međunarodne sigurnosti, međunarodnog prava, povijesti i povijesti diplomacije. U slučaju Hrvatske najprije smo se morali boriti za međunarodno priznanje države, pa osnivanje diplomatsko-konzularnih predstavništava, pa učlanjenje u mnoge međunarodne organizacije, pa kao kruna svega članstvo u NATO-u i EU, a istodobno morate raditi i sve ono što čine diplomati i konzuli već afirmiranih europskih država. Dok sve to činite, susrećete se s velikim predrasudama. Mnoge su klevete, recimo, o mom hrvatskom narodu uzimane kao činjenice, a kad vjerujete klevetama, onda je vaše mišljenje samo po sebi predrasuda. Kod mojih sugovornika u Zapadnoj Europi uvijek sam želio doznati kakav je imidž Hrvata u njihovoj glavi. Ponekad sam nakon razgovora znao zavapiti; „Blago budalama, njihovo je Kraljevstvo nebesko.“ Borio sam se da dobiju pravu sliku o Hrvatima. Nakon toga ili paralelno s tim razvijate kulturnu diplomaciju. Diplomata mora biti patriot države koju predstavlja. Važno je poznavati vlastitu povijest i kulturu, a u današnje vrijeme napose i ekonomiju. Ako ste hrvatski diplomat, morate znati one divne stihove iz Danteove Božanstvene komedije

o hodočasniku iz Hrvatske (*di Croazia*). Kad Dante susretne svetog Bernarda, toliko je zadivljen, gotovo egzaltiran kao onaj hodočasnik iz Hrvatske koji se divi liku Isusa Krista na onoj divnoj slici zvanj 'Veronikin rubac'. Meni su to njegovi najljepši stihovi. S druge strane, malo mi je krivo što je Dante istodobno kralja Raške (Milutina) smjestio u osmi krug pakla kao krivotvoritelja. Morate poznavati svoju povijest. Tko bi rekao da su Hrvatska i Crna Gora dvije od samo četiri slavenske države u kojima su tiskane inkunabule, a imamo 13 slavenskih država. Tko bi rekao da je Njujorški misal (*New York Missal*) pisan glagoljicom na hrvatskome starocrkvenom jeziku početkom 15. stoljeća.

Je li istina da ste dijelili kancelariju s Titovim sinom Mišom Brozom?

Istina je, sjedili smo skupa nekih pola godine. Kad se vratio iz našeg Veleposlanstva u Moskvi, 1998. godine, dijelili smo kancelariju. On je dobro obrazovan, govori dosta jezika i znade na tisuće viceva. Tadašnji zamjenik ministra vanjskih poslova Ivo Sanader poslao je HRT da snimi kako se slažu jedan bivši hrvatski iseljenik i Titov sin. Mišo i ja imamo različite identitete i svjetonazore, ali nam to nije smetalo da se dobro slažemo. Njegova majka je Židovka Herta Haas, otac Hrvat, a on je, moglo bi se reći, jugoslavenske hrvatske provenijencije, svjetonazorski agnostik. Ja, pak, imam jasan hrvatski identitet te sam „ispodprosječan kršćanin i natprosječan grešnik“. Nekad mi se čini da je to primjer kako se ljudi mogu lijepo ophoditi jedan prema drugomu s tolikim razlikama. Kad je polazio u Egipat, molio me da idem s njim, a kad sam odbio, ponudio mi je ključeve svoje (Titove) kuće u Samoboru te da obrađujem vinograd i svo grožđe uzimam sebi. Kad sam ga pitao: „Mišo, molim te, je li Tito onaj iz Kumrovca ili je neki zamijenjeni?“, odgovorio mi je: „Veselko, otkad ga ja znam isti je, što je prije bilo, nemam pojma.“ Ono što mogu reći jest da je Mišo Broz dobar čovjek, a sad

nakon što sam prošao cijeli svijet, mogu reći da mi je to kod ljudi najbitnije.

Između doma i pečalbe...

Ostavljen pradjedovski dom trajna je čežnja. Može biti izvor inspiracije, ali i nepresušne tuge, pa i tjeskobe... Jedan učen Židov (Jevrej) reče jednom Hrvat: „Prošao sam gotovo cijelu Hrvatsku, ovo je raj na zemlji. Čini mi se da ste više orijentirani na traženje onog čega nemate nego na korištenje onoga što imate.“ Možda bi i vama Crnogorcima uputio slične riječi. Stara je izreka: dvaput seliti isto je što i jednom gorjeti. Kad vidite Hrvate u Australiji, Kanadi, SAD-u i drugdje kako se ogrću u hrvatske zastave i kockaste dresove kad igra hrvatska nogometna vrsta, onda su vam jasne njihove emocije, a mnogi su treća generacija.

Koja je to destinacija najviše prijala oku a koja srcu...

Svugdje je lijepo ako znadete vidjeti ljepotu. Dakle, ponavljam onu divnu rečenicu: ljepota je u očima promatrača. Više od 90 posto ljudi su dobri, svugdje je većina dobra.

Sydney me je možda najviše impresionirao (više nego New York), tamo su svi ljudi nasmijani... Jedino je Sydney usporediv s ovim našim krajevima po ljepoti. Nama nedostaje bolji društveni poredak, jednaka prilika za sve i snaga u vlastitom oku da uvidimo ljepotu svoje države. Bio sam u više od 60 država, svugdje sam vidio ljepotu, svuda ima divnih ljudi. Možda sam najbolje individualno gostoprimstvo doživio ovdje u Crnoj Gori.

O naslednicima i njihovom putu kaže...

Sinovi su magistri ekonomije. Najmlađa je kćer, mlada je doktorica, bila je među najboljim studentima, radi u Hitnoj, kaže da mi ne padne na pamet da negdje urgiram za njezinu specijalizaciju. Svatko ima svoj put. Najstariji živi u Africi, baš koordinira jedan projekt u delegacijama Europske unije u svih 48 država Afrike. Govori sedam jezika, avanturist je ... Srednji sin još traži posao, jako je nadaren. Iako imamo podrijetlo sa sela, kako smo se davno počeli školovati, sada nas, od mojih prabaka i pradjedova i njihovih braće i sestara, ima oko 200 s fakultetskom diplomom. Prije tri godine moj pradjed je imao sedmero šakununučadi (većinom ženske) koji su istodobno studirali medicinu.

U Povratku je stalo mnogo...

Tu sam baš čovjeku sa sela dao važnu ulogu. Dao sam mu moć nositelja hrvatskog identiteta, hrvatske tradicije i kršćanske vjere. Između ostalog to izražava i rečenica koju 'moj otac' u priči izgovara: „Ja hoću biti oficir JNA ako mogu ostati Hrvat i katolik.“ Dakle, on nema ništa protiv Jugoslavije, ali želi zadržati svoj jasan identitet i htio bi da država, kao okvir društva, čuva njegov potpuni i ispravan identitet. Država koja želi dugo opstati i imati odlično društvo kao svoj sadržaj dužna je čuvati identitete svih svojih entiteta, napose autohtonih, u njihovu izvornom obliku, naravno isključujući nečiji ekstremizam. Ni jedna komponenta, posebice ona najbrojnija, ne smije ih ni asimilirati niti tražiti da se odreknu vlastitog identiteta i preuzmu tuđi. Teško se je ubaštiniti u tuđem ili nekom novom identitetu. Otac će radije postati seoski šnajder nego zbog materijalnog i karijernog napretka u jednoj ili dvije generacije odreći se barem 13 stoljeća jasnog vlastitog hrvatskog identiteta i tradicije.

U ovih osam tematski vrlo zanimljivih i značajki napisanih pripovijesti Veselko Grubišić uspješno isprepliće iseljeničku i domovinsku tematiku, autobiografske elemente, svoje misli i osjećaje. U potpunosti uspijeva ponuditi čitatelju panoramu života naših mnogobrojnih zemljaka koji žive u svojoj „drugoj domovini“ Australiji.

Željka Lovrenčić

Grubišić kao skalpelom reže u živo povijesno tkivo hercegovačkih Hrvata, prateći svoje likove od domovine do emigracije u Australiju i nazad. Njegov opis svakodnevnog uobičajenog života tih ljudi, njihova permanentna diskriminacija od strane komunističkih vlasti, ali i postojana vjera u Boga i ljubav prema hrvatskom narodu, čine ovo djelo odličnim izvorom za sagledavanje povijesnog razdoblja u životu ljudi ovoga kraja.

Duro Vidmarović

Autoru je jasno da od teme doma/zavičaja nije moguće pobjeći, bez obzira na to što smo u životu, iz ovih i onih razloga, najčešće prisiljeni napustiti rodnu grudu, dom, zavičaj... I unutar te nužne „izmještenosti“ (Zagreb, Sydney...) od teme doma/zavičaja nije moguće samo tako pobjeći... Ta tema u sebi ujedinjuje i esencijalnu i egzistencijalnu dimenziju. To je *je par excellence* filozofsko pitanje na koje (dobra) literatura daje najadekvatnije od govore... I ova knjiga priča to na najbolji način potvrđuje.

Zlatko Kramarić

POVRATAK

Veselko Grubišić

matica hrvatska

Radoznali smo da saznamo kako napreduje Poglavica...

Hmmm! Veliki poglavica prvih nacija Kanade ima veliku dušu (*great soul*), širi enormnu radost, on duboko osjeća prirodu, pa kad je zagađuju i skrnave, njemu je to kao da mu ozljeđuju tijelo. Posebno sam bio sretan kad je pred veleposlanicima članica EU kazao da su svi kanadski Indijanci navijali za moju Hrvatsku kad smo 1998. godine prvi put sudjelovali na Mundijalu i osvojili broncu. Bio sam zatečen kad me pitao da ga upoznam s Davorom Šukerom jer je na tom prvenstvu baš on dao najviše golova. Kako pri našem susretu nije nosio perjanicu na glavi nego je bio obučen u odijelo i kravatu, s osmijehom sam ga pohvalio što nosi hrvatsku narodnu nošnju. Bio se malo zbunio, ali kad mu je njemački veleposlanik kazao da je kravata hrvatski izum, oduševio se saznanjem. Sljedeća zbirka pripovijedaka dat će veću ulogu čovjeku iz grada, tamo gdje idemo učiti visoke škole, gdje su kondenzirana velika znanja. Bit će više autobiografska, ispričat će moje diplomatsko djelovanje od Australije do Crne Gore u obliku priča. Iz Crne Gore će biti barem dvije od deset priča.

Trenutno čita i ujedno preporučuje štivo...

Tijekom pandemije ponovno sam čitao „Braću Karamazove“, komparirao talijanski izvornik „Božanstvene komedije“ s hrvatskim i engleskim prijevodom. Ponovno sam čitao roman „Spori čovjek“ (*Slow Man*) južnoafričkog nobelovca J. M. Coetzeeja. Treba ga čitati na engleskom jer tako briljantno piše da ga je milina čitati. Pandemija me je na neko vrijeme osamila pa sam kod Dostojevskog dosta razmišljao o tom moćnom „Ruskom Kristu“ druge polovice 19. stoljeća. Taj Krist je Krist strahopoštovanja, a tada na Zapadu postoji Krist (poslije prosvjetiteljstva i Francuske revolucije) koji jedva hoda, kao da ide od kuće do kuće i moli ljude da ne odu daleko od onoga što je temelj kršćanstva, a to je

samilost (*compassion*) jednih prema drugima. I taj ranjeni Krist na zapadu preživi, a onog moćnog Rusi ubiju i ne daju mu uskrsnuti punih 71 godinu. Zamislite kakva je to kolektivna trauma. Kako sam dublje kontemplirao, shvatio sam da Isus nije pohrvatitelj, niti porusitelj, niti posrbitelj.... Isus je otkupitelj ili na engleskom *Redeemer*.

Od muzike najradije sluša...

Volim povremeno poslušati Mozarta. Volim rock, jazz, volim i lijepu narodnu glazbu, obožavam Olivera i klape. Sva ta glazba čini me radosnim. Bach, recimo posebice oni teški komorni komadi, nije za mene, nisam dovoljno dobar poznavatelj klasike. Bio sam presretan nastupom klape Cambi za naš Dan državnosti ovdje u Pogorici. Mnogi Crnogorci me i danas pitaju za mladu dubrovačku klapu Kaše, kad će doći i ponovno na klapski način otpjevati himnu Crne Gore. Neki kažu da nikad nisu čuli ljepši način pjevanja himne Crne Gore. Volim vašu pjesmu „Još ne sviće rujna zora“. Draga mi je i *country* glazba.

Obišavši cijeli svijet, od velikog broja ljudi iz raznih sfera izdvaja poznanstvo sa...

Najsnažniji osjećaj sam doživio na susretu sa Svetim Ocem Ivanom Pavlom II. Stupanjem pred njega, čak u nekom krugu od desetak metra, ulazite u neko posebno mistično energetske polje, kao da ste u blaženstvu. Oduševila me i tadašnja predsjednica Irske svojom skromnošću i jednostavnošću, inače izvrsna profesorica ustavnog prava na *Trinity College Dublin*. Isto tako, recimo, Solomon, veleposlanik Kameruna u Kanadi, pa veliki poglavica Atleo... Jako me vesele ljudi koji znaju opraštati. Mogao bih mnoge nabrojiti, svoju majku... Sjećam se Filipa Kujundžije, sidnejskog Hrvata podrijetlom iz Livna. Imao je sedmero djece, neveliku kuću u jednom od siromašnijih dijelova Sydneyja. Kada je 1992. godine ostao bez

posla i više nije mogao davati za humanitarnu pomoć za Hrvatsku i za Hrvate BiH, podigao je svih četrdeset tisuća dolara koje je godinama uplaćivao u svoj mirovinsku fond i tako s radošću ponovno počeo slati. Na koncu bih spomenuo kanadskog Hrvata Antona Kikaša koji je 1991. godine zrakoplovom dopremio naoružanje za obranu Hrvatske, potom bio uhićen, prebijan i odveden u Beograd. Sada traži susrete sa svim tim ljudima, želi s njima podijeliti ručak, nema nikakve zle volje prema njima. Volim to opraštanje...

Prijateljstvo...

Imam nekoliko prijatelja s kojima se sastajem kad smo doma. Nije lako održavati prijateljstva kad živite ovako nomadski život, ali neka su prijateljstva stvarno cjeloživotna. Bojite se razvijanja dubljeg prijateljstva na mandatima jer vam poslije odlaska iz te države mogu ostati nenadoknadive praznine. Teško je održavati prijateljstva na drugim kontinentima, neko se vrijeme posjećujete, a poslije samo čestitke za Božić i Novu godinu... Razvio sam nekoliko prijateljstava ovdje u Crnoj Gori, možda će ih biti lakše održavati zbog blizine.

Ne možemo odoljeti da saznamo kako je moguće i pored svega spasiti onog dječaka u sebi i biti običan čovjek...

Dječak je uvijek tu, bistar, vragoljast. Da nema tog radoznalog dječaka, kako bih se usudio uopće biti u ovoj profesiji ili ići u takve životne izazove? Ako kao dječak, iz roditeljskog doma sa sobom ponesete iskonske vrijednosti poštenja, radišnosti, opraštanja, poštovanja drugih, onda lako uspostavljate povjerenje s drugima i ništa vam ne pada teško.

Najviše se raduje...

Uspjehu drugih, pa i vlastitom. Volim kad ljudi postižu nešto dobro, dobru sliku, dobru glazbu, dobru cestu (pogledajte koliko ste cesta napravili u zadnjih 6 godina ovdje u Crnoj Gori), dobru zgradu opasanu zelenilom, čistu rijeku, čisto more... Oduševljen sam, recimo, direktorima tvrtki koje čine Hrvatsko-crnogorski poslovni klub, svi su odreda izvrsni. Osim odlične obitelji, imam i veliku sreću da mi Bog dadne odlične suradnike na poslu.

A nervira...

Nerviraju me ljudi koji se bave kriminalom i korupcijom, a prave se da su sve stekli legalno, pokušavaju se prezentirati kao patrioti. Jako me živciraju nesposobni, ali osioni političari. Ne volim malograđane, nije čaršija vrh civilizacije...

Zadovoljan životom, ne bih mijenjao ništa ili bih...

Ne bih puno toga mijenjao, ali nomadski diplomatski život težak je za djecu jer stalno gube tlo pod nogama, pa ga ne bih preporučio svojoj djeci. Inače, diplomatski život je neopisivo zanimljiv.

Šta je to ljubav?

Ljubav je davanje sebe, i žar, i iskra koja traje, i trpljenje, i čekanje, i opraštanje, i tolerancija.

Osvjedočeni prijatelj Crne Gore se u njoj osjeća...

Hrvatskoj i meni osobno je jako stalo do naše susjedne Crne Gore. Nikad neću zaboraviti kako sam se s ostalim veleposlasticima EU borio za otvaranje vašeg zadnjeg poglavlja 8, tijekom hrvatskog presjedanja EU. Cijelu Crnu Goru sam prošao, zalagao sam se za njeno članstvo u NATO-u i brži put prema EU. Vidio sam iznimne ljepote od Rožaja do Ulcinja, od Pljevalja do Kotora, susreo sam jako drage ljude, osobe koje biste mogli odmah pozvati doma na ručak ili večeru. Podgorica je lijep grad za život. Volim zalutati u ona stara hrvatska sela na padinama Vrmca i s kotorske i s tivatske strane. Na koncu, moramo se zajedno boriti da Crna Gora čim prije postane članica EU. Ne smijemo stati...

Bioskop, pozorište, sportska dvorana...

Pandemija me je potpuno odviknula od kina. Inače, gledanje filma na velikom platnu veći je doživljaj od gledanja na malim ekranima. Svake godine se prikaže neki izniman film, samo drukčije ga gledaju oči promatrača. Veleposlanica Kenije u Irskoj *Catherine Muigai Mwangi* (kćer Kenuyattine sestre), s kojom sam baš bio blizak, govorila mi je o filmu „Moja Afrika“ (*Out of Africa*) kao o filmu koji je ponizio Kenijce, posebice kenijske žene... Kad sam joj rekao da taj film ima možda ponajbolju fotografiju i da sam odmah poželio otići u Keniju, zaleći na onom zelenom humku na vrhu brijega... Kazah da mi je ljubav one Kenijke koja ne smije niti hodati u pogrebnoj povorci svoga ljubavnika toliko snažna i čista, kad sam je gledao onako vitku, visoku, tananu kako kao neka etruščanska statua (otidite u Toscanu, u etruščansku *Volterru*) stoji daleko i odsijeva istinsku i snažnu ljubav... Kad sam joj izustio da su one riječi nepismenog poglavice toliko odmjerene i moćne baš kao Sokratove, ona se gotovo rasplakala, osjetivši kakve sam kenijske ljepote vidio u svojim očima. Kazalište mi je drago. Nedavno ste imali ovdje u Narodnom

pozorištu divnu predstavu „*La Bohème*“ koje se ne bi postidjele niti puno veće kazališne kuće. Netko će reći mala nam je scena, ali možda nije bilo veće ni ono pariško potkrovlje u koje je stala ta čitava priča, čiji je libreto pretočen u operu. Srećom, u posljednje vrijeme redovito treniram jer dugi sati sjedenja nisu dobri za zdravlje.

Kad je o balunu riječ, Dinamo ili Hajduk...

Ja sam od malena dinamovac, ali jedan od onih koji cijeni pravednu sportsku borbu. Više se živciram kad Dinamo slabo igra nego kad izgubi. Sada manje pratim klupski nogomet, a više hrvatsku reprezentaciju. Ipak imamo svjetsko srebro i broncu, možda je za nas pretjerano očekivati svjetsko zlato u nogometu. Svejedno, volio bih da ga se domognemo za moga života.

Kao predavač na velikom broju katedri o svojim studentima govori...

Uvijek mi je prvi cilj dati peticu, ili po vašem desetku, dakle najvišu ocjenu, iza toga mi je provjera znanja. Kažu da sam pravedan, a ja sam presretan kad me kolege studenti sustižu i prestižu.

Poruka mladim ljudima je ...

Govoriti istinu, poštovati sebe i druge, steći radne navike, biti otvoren prema novim idejama, uvijek zaraditi svoju plaću, vidjeti ljepotu rođene zemlje vlastitim očima.

A šta stari rade...

Da si me pitao početkom godine moji bi odgovori bili puno radosnijeg sadržaja. Evo majka je preminula ove godine u 90. godini. Nikad prije nije bila u bolnici. Nikad nisi spreman za majčinu smrt. Uvijek misliš da samo tuđe majke odlaze. Ostat će mi njezine recitacije dok sam živ, znala je nekoliko tisuća stihova napamet. Ostaće mi njezino poštenje i čast, ona tiha snaga ljubavi. Tata

se u 93. godini evo bio odlučio za starački dom. Govorio je da bi bilo najbolje da se mi djeca izmjenjujemo kod njega u kući, da on može zapovijedati, ali shvaćao je da ne možemo napustiti posao. Rekao je da ne želi kod nikoga od nas jer će za 10-ak dana tražiti da ga vratimo kući, pa je pristao otići u starački dom koji mu je blizu kuće, pod uvjetom da ga odvedemo kući kad možemo, posebno nedjeljom. To smo i činili... sve donedavno. Evo samo šest mjeseci nakon majčine smrti otišao je i on. I majci i njemu klapa Grga je otpjevala posljednje pjesme. Majku smo ispratili s pjesmom „Majko jedina, dugo, dugo ne vidjeh te ja...“. Oca ispratismo uz pjesmu „Otišo je moj otac polako, otišo je stazom što vijuga ...“ Svi pjevaju i plaču... Otac je sa sedam godina ostao bez majke, s jedanaest i bez oca, pa sam taj dan razmišljao: „Kakve li su te ćaća tada morale brige kao jedanaestogodišnjaka, što si tako kao krhak dječak mogao vidjeti pred sobom, jesi li mogao vidjeti i tračak radosti“? Sad više nisam ničije dijete, nitko me nikad više neće zovnuti sine... Ali to je zapravo normalno, to je život, sad imam svoju djecu, ostat će divne uspomene na roditelje. Davali su se bespoštedno, baš uvijek 100% i nikad manje.

Jesmo li nešto zaboravili reći i kakvi su planovi u danima koji dolaze...

Možda je i ovo što rekosmo puno. Planove ne mogu otkrivati jer još dvojim o svojem budućem angažmanu. Mislim da ću uskoro morati odlučiti kojim ću od dva svoja maštanja krenuti.

...

I tako riječ po riječ, s čovjekom briljantne diplomatske i naučne karijere, s više nego vidljivim talentom u ulozi pripovjedača čije se knjige čitaju na mah, jedva čekajući šta se nalazi u drugoj, sa snagom velikog čovjeka koga funkcije i prinadležnosti koje idu uz to, nijesu promijenile, uz brojanje koraka od rodne grude, preko Posušja, Zagreba, Sidneya, Bruxellsa, Dublina, Toronta, do Podgorice.

Bile su to riječi jako zanimljivog sagovornika, svaka riječ na mjestu, odgovor u zagrljaju pitanja, promišljanja i zaključci po mjeri.

